

жди має бути одним з головних у творчій лабораторії дослідника.

Таким чином, можна стверджувати, що з-під пера Г. Д. Казьмирчука вийшов новий важливий і потрібний інтелектуальний продукт, який буде корисним не лише для студентів історичного факультету Київського шевченківського університету, але й для всіх тих, хто вирішив опанувати непросте ремесло історика.

Втім об'єктивність вимагає не зосереджуватися лише на компліментарній частині аналізу цієї праці. Потрібно відзначити у ній і певні недоліки. Так, у даній роботі наявні вади редагування, що полягають у дублюванні окремих речень і навіть цілих абзаців (с. 5, 6). Незрозумілим виглядає порівняння науково-педагогічних потенціалів історичних факультетів Київського національного університету імені Тараса Шевченка і Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара. Чому для порівняння обрано саме колеги з Дніпропетровська? Доцільно було б також провести співставлення потенціалу київського шевченківського університету з іншими відомими вишами, де діють історичні факультети (с. 5, 6).

Уточнимо також, що нумізMATика вивчає лише монети, а дослідженням медалей займається інша наука – фалеристика (с. 32).

Прізвища істориків у даному посібнику пишуться в одному реченні то з ініціалами, то без них (с. 33).

Не можна визнати цілком виправданою й абсолютизацію довіри до архівних джерел: “Хто володіє архівними даними, той знає історичну істину” (с. 44). Та й і сам автор в іншому місці це визнає, зауважуючи, що джерела “повідомляють інформацію про події, втім завжди неточну і неповну” (с. 36).

Однак ці незначні недоліки жодним чином не затіняють тієї наукової й пізнавальної цінності, яку несе в собі згаданий посібник Григорія Дмитровича Казьмирчука. Принагідно, користуючись нагодою, висловлюємо щирі вітання автору, який відзначає цього рік своє 70-річчя і бажаємо ювіляру міцного здоров'я, творчого натхнення та многая літа на службі Клію.

Lunyak Ye. M., doctor of history, associated professor of History of Ukraine, Nizhyn Gogol State University (Ukraine, Nizhyn), lunyak@ua.fm

New useful guide for historians meters from a recognized Review of benefit: Kazmirchuk G. D. Introduction to the profession: Teaching Materials / compiled by the doctor of historical sciences, Professor Kazmirchuk G. D. – 3rd edition, revised and enlarged. – М. : “КР UKRSECH”, 2014. – 167 p.

Луняк Е. Н., доктор исторических наук, доцент кафедры истории Украины, Нежинский государственный университет им. Николая Гоголя (Украина, Нежин), lunyak@ua.fm

Новое полезное пособие для историков от признанного метра Рецензия на пособие: Казьмирчук Г. Д. Введение в специальность: Учебно-методический комплекс / составитель : д. и. н., проф. Казьмирчук Г. Д. – Изд. 3-е, испр. и дополн. – М. : ООО “КР УКРСЕЧЬ”, 2014. – 167 с.

* * *

Луняк Є. М.
доктор історичних наук, доцент,
Ніжинський державний університет ім. Миколи Гоголя
(Україна, Ніжин), lunyak@ua.fm

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ: ТИТАРЕНКА Д. М. “КУЛЬТУРНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ У РОКИ НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (ЗОНА ВІЙСЬКОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ)”. – Львів, 2014. – 442 с.

Попри те, що події періоду Другої світової війни протягом багатьох десятиріч є об'єктом поглибленого вивчення як вітчизняних, так і зарубіжних істориків, на сучасному етапі розвитку історичної науки дослідження з вказаної проблематики набувають особливої гостроти та актуальності. Це пов'язане із можливістю доступу дослідників до нових, закритих раніше, джерел, ширшим ознайомленням із здобутками зарубіжної історіографії, відходом від старих ідеологічних штампів і стереотипів, появою та розвитком нових концептуальних підходів. Ключове завдання істориків полягає зараз у тому, щоб об'єктивно, зважено, максимально дистанційовано від політичних уподобань і тих чи інших ідеологем підійти до аналізу подій того часу. І особливо це стосується періоду нацистської окупації України. Як доводять останні дослідження, присвячені цим питанням, підвищену увагу істориків привертають питання колаборації, геноциду єврейського населення, ролі радянського та націоналістичного рухів Опору. В рамках нової дослідницької парадигми, що формується, знаходять висвітлення і питання підкупаційного повсякдення, в тому числі і духовного світу населення, яке опинилося на окупованій території. З огляду на це безперечний інтерес становить дослідження донецького історика Д. М. Титаренка, присвячене культурним процесам на території тих областей України, що під час нацистської окупації входили до зони військової адміністрації.

Передусім привертає увагу репрезентативна джерельна база дослідження – в роботі використано матеріали українських, німецьких, російських, нідерландських архівів, музеїв і бібліотек. Безумовним позитивом є широке використання усних джерел – матеріалів інтерв'ю, проведених у різний час із свідками нацистської окупації. Вони доволі яскраво характеризують повсякдення підкупаційного населення, особливості сприйняття чинників культурного життя, наочно відбиваючи задекларовані автором в методологічній частині підходи.

Композиційно робота складається з 5 розділів, зміст яких розкриває порушені автором проблеми, розглядає їх у контексті нацистської окупаційної політики на території України. В розділі, присвяченому планам та особливостям реалізації політики в сфері культури на території зони військової адміністрації, увагу автора сконцентровано на ключових факторах впливу на культурне життя. В рамках цього визначено концептуальні засади окупаційної політики стосовно місцевого населення на території, що знаходилася під військовим управлінням, розглянуто роль структур місцевого самоврядування, місцевої громадськості в організації культурного життя населення на окупованій території.

Доволі незвичною і дискусійною, на перший погляд, є теза про своєрідний, зумовлений ідеологемами, сте-

реотипами та особистим досвідом інтеркультурний діалог, що здійснювався на окупованій території. Як зазначає автор, і військовослужбовці окупаційних військ, і місцеві жителі в процесі побутових контактів, відвідування концертно-видовищних заходів, перегляду фільмів або прослуховування радіопередач формували картину “іншого”, яка далеко не завжди збігалася із стереотипами, сформованими напередодні війни та окупації в рамках дегуманізованого та демонізованого образу ворога. Проте використана Д. М. Титаренком джерельна база дає підстави визнати його припущення як такі, що мають право на існування.

Автор детально характеризує умови й особливості роботи культурних установ на окупованій території, розглядає інституційні та позаінституційні прояви культурного життя місцевого населення як елементи підкупаційного повсякдення. Особливу увагу звернуто на роботу театральних колективів, просвітнянських осередків, бібліотек і музеїв. В контексті реалізації дозвіллевих практик населення розглянуто місце свят, урочистостей і пам’ятних дат в житті населення, що, з одного боку, як слушно зазначає автор, мали служити інструментом пропагандистського впливу, з іншого (особливо коли йшлося про релігійні свята) – ставали важливим елементом релаксації та відвернення від важкого підкупаційного повсякдення. Водночас, як видається, доречно було б розглянути в роботі і фольклор як особливу форму духовного життя населення, особливо з урахуванням його іманентної здатності оперативно реагувати на значущі події суспільно-політичного життя, бути своєрідним їх віддзеркаленням в народній культурі.

У розділі, присвяченому освітнім процесам на окупованій території, не лише докладно зображено картину занепаду освітньої сфери, адаптації учнівства, педагогічного персоналу, навчальних програм до нових умов, але й охарактеризовано ключові фактори, що впливали на освітнє середовище. Як зазначає автор, діяльність військово-адміністративних структур, які регулювали й спрямовували життя населення на окупованій території, характеризувалася своєрідною амбівалентністю, боротьбою різних концепцій і думок. Слідування нацистським ідеологемам поєднувалося із прагматичним розрахунком – намаганням шляхом забезпечення діяльності освітніх закладів різного рівня мінімізувати соціальну напругу в тилу Вермахту, забезпечити підготовку необхідних для потреб економіки окупованої території фахівців.

Розглядаючи роль і місце інформаційно-комунікативних чинників впливу на свідомість місцевого населення автор, посилаючись на відповідний емпіричний матеріал, небезпідставно наголошує, що пропагандистські засоби на окупованій території ставали інструментом формування нової картини світу, нових візуальних, звукових і ментальних образів.

Попри те, що робота присвячена проявам культурного життя на окупованій території, автор не схильний гіперболізувати їх значення. Він визнає, що за умов війни та іноземної окупації першочерговим для населення стала реалізація власних стратегій виживання. У той же час культурні процеси на окупованій території стали своєрідним соціальним феноменом, фактором відвернення від жорстких реалій життя в умовах

іноземної окупації, ознакою збереження певної національної та історичної традиції.

Інтерес становить підібраний автором фотоілюстративний матеріал, що має чітку прив’язку як до регіону, так і до порушених автором проблем, допомагає розглянути їх у контексті нацистської окупаційної політики.

В цілому рецензоване видання справляє позитивне враження завдяки ґрунтовній джерельній та історіографічній базі, зваженим та політично незаангажованим оцінкам та висновкам. Авторіві вдалося розширити уявлення про процеси, що відбувалися на окупованій території, показати їх специфіку, що зумовлювалася особливостями дій німецької адміністрації, органів місцевого самоврядування, позицією громадськості в різних зонах окупації. Монографія є суттєвим внеском у вивчення історії України доби нацистської окупації і викличе інтерес у фаховій аудиторії.

Lunyak Ye. M., doctor of history, associated professor of Nizhyn Gogol State University (Ukraine, Nizhyn), lunyak@ua.fm

Review of monography: Cultural processes in Ukraine during the Nazi occupation (zone of military administration) by Tytarenko D. M. – L’viv, 2014. – 442 p.

Луняк Е. Н., доктор исторических наук, доцент, Нежинский государственный университет им. Николая Гоголя (Украина, Нежин), lunyak@ua.fm

Рецензия на монографию: Титаренко Д. Н. Культурные процессы в Украине в годы нацистской оккупации (зона военной администрации). – Львов, 2014. – 442 с.

* * *

Масаев М. В.

доктор философских наук, доцент, заведующий лабораторией факультета социокультурной деятельности и музыкального искусства, Крымский университет культуры, искусств и туризма (Украина, Симферополь), mikhael-masaev@yandex.ru

О ФЕНОМЕНАХ ХУДОЖЕСТВЕННОГО И СЕМИОТИЧЕСКОГО АСПЕКТОВ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

РЕЦЕНЗИЯ НА УЧЕБНОЕ ПОСОБИЕ:

РАШКОВСКАЯ В. И. ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОЕ ИСКУССТВО: ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ И СЕМИОТИЧЕСКИЙ АСПЕКТЫ. УЧЕБНОЕ ПОСОБИЕ / В. И. РАШКОВСКАЯ. – СИМФЕРОПОЛЬ: ДИАИПИ, 2013. – 200 с.

(рецензия друкється мовою оригіналу)

Данное учебное пособие написано известным отечественным специалистом, доктором педагогических наук, профессором, заведующей кафедрой изобразительного искусства Крымского инженерно-педагогического университета Валентиной Ивановной Рашковской.

Рецензенты данного пособия – также известные ученые, доктора педагогических наук, профессора А. А. Марушкевич и Л. З. Тархан.

Хорошая структура проявляется через следующие разделы данного пособия:

Раздел 1 – “Теоретико-методические подходы к художественному анализу произведений светской живописи” – содержит такие подразделы, как художественно-композиционные приемы живописи и методика ху-